

De Johanneskerk

Princenhage

Johanneskerk en Gemeente vanaf 1798

F.J.Th. van Boven

De Johanneskerk in Princenhage.

DANKWOORDVOORAF

Johanneskerk en Gemeente vanaf 1798

F.J.Th. van Boven

2004

Uitgegeven onder auspiciën van de Kerkenraad
der Hervormde Wijkgemeente Johanneskerk
te Breda-Princenhage

INHOUD

I	Wat voorafging aan de Johanneskerk	6
II	De stichting van het hervormde kerkgebouw te Princenhage	10
III	De Johanneskerk tot op heden	14
IV	Ds. A.N. van Pellecom, straatnaam zonder adressen	20
V	De dominee en zijn preekstoel	23
VI	Ds. Jonkheer Willem Frederik Trip van Zoudtland	28
VII	Domineesgezin in oorlogstijd	30
VIII	Het kerkzegel van hervormd Princenhage	34
IX	Arie Pieter Oostlander, bijna zestig jaren organist	36
X	'Tussen twee dorpen' Ko Stoutjesdijk	38
XI	Wie was (en is) de Johannes van de 'Johanneskerk'?	42
XII	Meer dan honderd jaar zondagschool in Princenhage	45
XIII	De lof der vrouw Spreuken 31: 9 en 10	48
XIV	In 't gevolg van een koning	51

Omslagfoto:
Reproductie schilderij van de
pastorie en de kerk, vóór de restauratie
van 1967, gezien van de tuinzijde.
Uit het familiebezit van ds. H. Coolsma.

DANKWOORD VOORAF

Aan diegenen, die de uitgave van dit boekje mogelijk maakten met het verstrekken van informatie, te weten:

Het kerkelijk archief der Ned. Herv. Kerk te Utrecht (Landelijk Diensten Centrum S. o. W. kerken), het stadsarchief te Breda, het gemeentearchief te Schiedam, de heer M. Vooyts te Katwijk aan Zee, samensteller van het 'naslagwerk': 'Vissen in de Oude kerk', de heer H.R. Remmerts, verbonden aan gemeente- en kerkelijke archieven te Hattem, dr. D.I. Blonk te Breda voor zijn hulp met adviezen en voortvarende tekstverwerking, dank aan wie fotomateriaal en gedichten ter beschikking stelden en mondelinge overlevering aan de samensteller toevertrouwden.

Tenslotte dank aan wie de financiering voor dit boekje op zich nam. De uitgave van het boekje onder auspiciën van de wijkkerkenraad van de Johanneskerk-wijkgemeente kwam tot stand n.a.v. een grondige restauratie en onderhoudsbeurt van de Johanneskerk in 2003 met als afsluiting daarvan de plaatsing van het kerkorgel.

Dank aan drukkerij uitgeverij Canaletto/Repro-Holland te Alphen aan den Rijn voor het verzorgen en tijdig bezorgen van deze uitgave i.v.m. de ingebruikname van het orgel op 10 januari AD 2004

F.J.Th. van Boven, herv. em.
samensteller

WAT VOORAFGING AAN DE JOHANNESKERK

1648 was het jaar van de Vrede van Münster en Osnabrück in Westfalen. Het einde van 'de 80-jarige oorlog tussen Spanje en de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden'. Het einde van de 30-jarige oorlog tussen - zeg maar - de katholieke en protestantse partijen in het Duitse Rijk.

De koning van Spanje Philips IV stond zijn rechten en titels op Nederland af. Ook op Brabant en Limburg. Ook op de Baronie van Breda, het machtsgebied van de Oranje-Nassaus, waartoe ook 'die Haghe', later Princenhage behoorde. De gereformeerde religie werd de toonaangevende, bevoorrechte, openbare, beschermde religie. Bestaande kerkgebouwen moesten op last van de overheid in de Republiek voortaan in het teken en het inwendig en uitwendig aanzien van deze gereformeerde religie staan. Die van de oude religie werden niet vervolgd. Zij werden vrijgelaten in hun geweten en huiselijke privé beleving van hun religie. Maar hun kerk, de Sint Martinuskerk werd hun ontnomen. Pastoor Holthuisen moest zijn pastorie verlaten voor ds. Johannes Lampe, de eerste predikant van de 'Gereformeerde Gemeente' te Princenhage. Stichting van de Gemeente en ingebruikname van de Sint Martinuskerk als 'gereformeerd' kerkgebouw vonden met enig vertoon plaats: Een afvaardiging van de Stadhouder Willem de Tweede, tevens Baron van Breda, overheidspersonen uit Breda, hoge officieren van het Staatse leger en kerkelijke afgevaardigden van de classis Breda. Te paard onder trompetgeschal en klokgelui. Maar een bitter vernederend jaar voor de overgrote meerderheid der Haghenaren, agrariërs en handwerkslieden. Zij zagen hoe hun twee eeuwen oude kerk werd ingericht en verbouwd voor de gereformeerde eredienst.

Het koor van de kerk, centrum voor de katholieke eredienst, werd afgesloten en aan het oog onttrokken door een muur. Daartegen werd de preekstoel geplaatst. Met daaromheen de dooptuin met kerkenraads- en overheidsbanken. Ook het schip werd door een muur van het dwarsschip gescheiden. Dus in het dwarsschip werden de 'gereformeerde' diensten gehouden. Voor en met een kleine schare: overheidspersonen, militairen en hun gezinnen. Allochtonen van buiten Brabant, misschien enkele autochtonen, die zich vanwege hun bestaan

en positie bij die gemeente aansloten en misschien in hun hart wel katholiek bleven.

In het afgeschoten schip hielden de Princenhaagse schutters hun oefeningen. Het afgeschoten koor werd gebruikt o.a. als bergplaats van turf en voor het neerzetten van de lijkbaar. In en om de kerk werd er immers begraven. In het koor werd geen woning gebouwd. Zoals bij voorbeeld in de huidige hervormde kerk van Ginneken, waar tot voor de restauratie in 1936 gewoond werd.

In de jaren 1648 - 1798 (dus precies 150 jaar) dat de St. Martinuskerk in gebruik en bezit was bij de gereformeerde religie was er ook sprake van een orgel en van organisten en .... van een conflict met een organist. In 1798, na de Bataafse omwenteling van 1795, na het vertrek van de stadhouder en baron Willem de Vijfde, werden de zaken en 'de omgekeerde wereld' rechtgezet. Onder de leus van de Franse Revolutie: Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap. Bij 'maatregel van bestuur' werden de gezindten gelijk gesteld. De gereformeerde religie verloor haar bevoorrechte toonaangevende positie. In 1798 moest ds. Van de Broek sleutels van kerk en pastorie overhandigen aan de schout van Princenhage. De 91 protestanten waren dakloos. De katholieken konden hun schuurkerk - waarin ze gedurende 150 jaren steeds meer getoleerd waren, aanvankelijk met toeknijpen van een oogje door de overheid - verlaten. De naam Schuurkerkstraat herinnert aan deze periode. Verder nog een eikenhouten altaaropstand, die vanuit de schuurkerk een plaats heeft gevonden in het zuidelijk dwarsschip van de St. Martinuskerk. De muren werden weggebroken en de kerk werd weer één ongebroken ruimte.

Of de gereformeerden uit de St. Martinuskerk preekstoel en bij voorbeeld een verlichtingskroon konden of wilden meenemen, zoals dat in Oosterhout het geval was in 1811, daarvan is niets bekend.

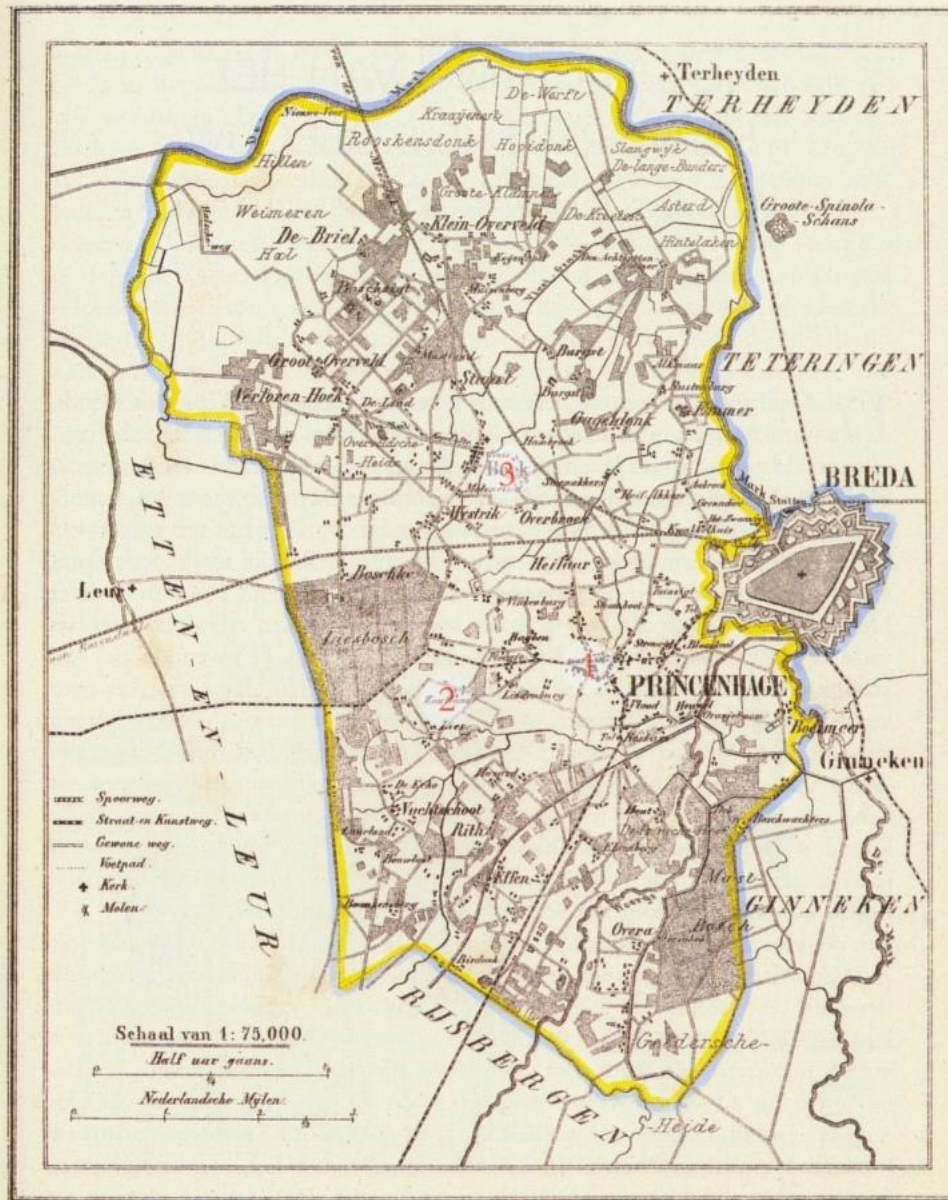
Wel moest volgens 'maatregel van bestuur', in 1798 die van definitieve kracht werd in 1802, de katholieke parochie aan de gereformeerde gemeente een schadeloosstelling c.q. vergoeding voor het verlies van het kerkgebouw betalen: van f 453,45. Daarvoor kon vooreerst een huis met tuin gehuurd worden van de heer J.M. Durieux, Dreef 6. De Durieux woonden in Maarssen. Hun naam (die vooral in Katwijk aan Zee en Leiden voorkomt) wijst op hun hugenotenafstamming. In dit huurhuis - later aangekocht voor f 7200.- woonden de predikanten. Eerst ds. Van de Broek, opgevolgd door ds. Van Altena en tenslotte ds. Van Pellecom. In de grootst beschikbare ruimte, rechts van de ingang van het huis, werden tot 1819 de gereformeerde kerkdiensten gehouden. Vanaf 1815, volgens de grondwet van het herstelde Koninkrijk der Nederlanden onder koning Willem I, waren dat hervormde kerkdiensten. We krijgen uit de herinnerings- en afscheidswaarden bij het verlaten van het pand Dreef 6 voor

het in gebruik nemen van het hervormd kerkgebouw Dreef 5 in 1819 geen al te florissante en opwekkende indruk van de toestand der gemeente in de 21 jaren 1798-1819. De gemeente moest door de voorkamerramen met lede ogen, gefrustreerd, met een zeker misplaatst gevoel van ontrecting - na 150 jaren - haar kerkgebouw in andere handen zien. Soms was de huiselijke ruimte nog te groot, soms te klein voor de groep kerkgangers. In de periode van het Koninkrijk Holland onder koning Lodewijk Napoleon (de broer van keizer Napoleon) van 1806 tot 1810 werd door ds. Van Altena bij een bezoek van de koning in 1809 een verzoek ingediend tot financiëring van een nieuw kerkgebouw voor de gemeente te Princenhage. De koning zegde welwillend een bedrag van f 9000.- uit de staatskas toe. Maar door de inlijving van Holland als een groep departementen van Frankrijk en het gedwongen aftreden van koning Lodewijk Napoleon en koningin Hortense, kon van deze toezegging niets meer komen. Ds. Van Altena met zijn talrijk gezin moest een beroep aannemen naar Domburg op 15 sept. 1811. Door armoede gedwongen, doordat na 1810 door de overheid geen traktement meer werd betaald. Deze zieldogende toestand duurde tot 1816 bij de komst naar hervormd Princenhage van ds. Abraham Nicolaas van Pellecom. Inmiddels in het Koninkrijk der Nederlanden onder 'vader' Willem I.

De gemeente Princenhage in het midden van de negentiende eeuw. Princenhage had een groot oppervlak, Prinsbeek (Beek) behoorde erbij. De spoorbanen zijn er al. In het zuiden de straatweg naar Antwerpen aangelegd in opdracht van Napoleon. Het is duidelijk te zien dat de stad Breda op eigen grondgebied geen uitbreidingsmogelijkheid had.

1. Haagse markt, 2. Huize Zoutland, 3. Beek.

Uit J. Kuyper, *Gemeente-Atlas van Nederland naar officiële bronnen bewerkt*. Leeuwarden: Hugo Suringar [1865-1869].

Getekend door J. Kuyper.

6643 Bunders. 5650 Inwoners.

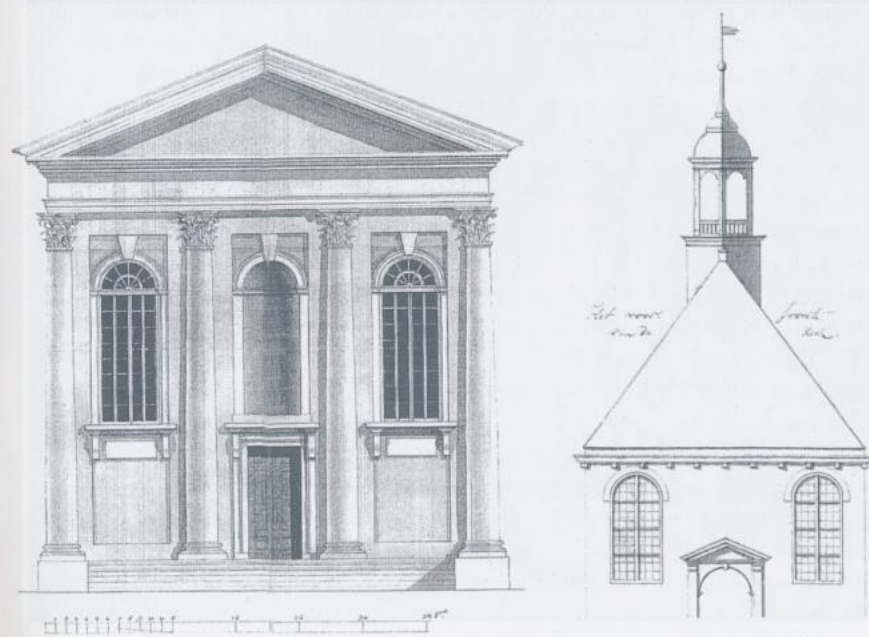
Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

DE STICHTING VAN HET HERVORMD KERKGEBOUW

(DE LATERE JOHANNESKERK) TE PRINCENHAGE

Ds. Abraham Nicolaas van Pellecom, geboren 5 december 1783 te 't Woudt, kwam, na een ambteloze periode van vier jaar, in 1817 naar Princenhage. Hij was de zoon van ds. Jacobus van Pellecom te Schiedam en van Petronella Elisabeth du Rieu. Du Rieu, ook wel geschreven Durieux, is een hugenoten naam, De Durieux: stammend uit het hugenotendorp Durieux ten zuiden van Toulouse. Alleen een direct familieverband tussen de familie van moederskant van ds. Van Pellecom en de vroegere eigenaar van het pand Dreef 6: de heer J.M. Durieux te Maarsse kon ik tot nu toe niet ontdekken. Abraham Nicolaas vatte de zaken van hervormd Princenhage krachtig aan. Hij wendde zich tot koning Willen de Eerste hoogstpersoonlijk, om middelen uit de staatskas voor kerkbouw. Reeds op 22 maart 1819 kon door vader Jacobus de eerste steen voor de kerk gelegd worden. De koninklijke kerk is ook een beetje een 'Schiedamse' kerk. Van de gedane en ingeloste koninklijke toezegging moest eerst aan de Durieux, de vroeger eigenaars van de pastorie de openstaande schuld worden afgelost. De Durieux waren overigens lankmoedig geweest toen de gemeente in de vijftien jaren van 1802 tot 1817 niet aan haar verplichtingen kon voldoen door her verval tot armoede in die jaren. Van de 'koninklijke' en 'schatkist' bijdrage werd eerst de schuld op de pastorie gedelgd. Maar nu kwam men tekort voor de kerkbouw. Vader Jacobus schonk (leende?) de ontbrekende f 2000.-. Vandaar dat hem de eer van de eerste steen legging werd gegeven. Overigens was het eerste ontwerp van 'den conducteur bij het ministerie van Waterstaat' de heer N. Plomp al vereenvoudigd ter kostenbesparing. Oude ontwerptekeningen laten dit zien. Het oorspronkelijke ontwerp had nog iets van de zaalkerkjes, zoals die onder de prinsen Maurits en Frederik Hendrik in Zeeuws-Vlaanderen zijn gebouwd. Een eenvoudige vierkante zaal met klokkentorentje midden op het dak. Dat laatste is ook op de kerk te Princenhage gehandhaafd. De wat rijker en duurere classicistische gevel in het ontwerp werd vereenvoudigd. De nis voor een beeld werd weg-

gelaten. Was de nis bedoeld voor het plaatsen van een beeld? Zoals bij voorbeeld in de voorgevel van de St. Antoniuskerk in de St. Jansstraat, ook een waterstaatskerk? Daar stelt het beeld, een vrouwengestalte met staf, kruis en boek, de godsdienst voor. Zie ook de figuur rechts op de foto van ds. J. van Pellecom. Waterstaatskerken (en andere openbare gebouwen in waterstaatsstijl) worden zo genoemd, omdat de bouw ervan ressorteerde (van 1815-1836) onder het 'ministerie van waterstaat'. 'Wat - er - staat is waterstaat!' werd een gevleugeld woord. De stijl kenmerkt zich vaak door nabootsing van Griekse tempelfronten, soms met klassieke zuilen en beeldhouwwerk in klassieke Griekse stijl. Toen de rooms-katholieken- veelal - uit hun schuil- en schuurkerken tevoorschijn kwamen en onder supervisie van waterstaat kerken, vaak met klassieke zuilen, gingen bouwen heette het: 'Van schuilkerk naar zuilkerk'. Voor de plaats van de kerk is aanvankelijk gedacht aan het kerkhof rond de Martinuskerk; naast de kerk, aan de Dreefzijde, zoals dat is gerealiseerd in Boxtel. De protestantse kerk staat daar enkele meters van de muren van de St. Petruskerk op het kerkhof. Hetzelfde in Goes en Voorhout bij Leiden; maar dan een katholieke kerk op enkele meters afstand voor of naast hervormde

Oorspronkelijk ontwerp van de voorgevel.

Eerder ontwerp van het kerkgebouw als zaalkerk.

Ds. Jacobus van Pellecom geb. 1755, predikant te Schiedam 1784 tot 1825, het jaar van zijn overlijden. Voordien predikant te Castricum, Amstelveen, 't Woudt (bij Delft) en Arnhem.

kerken op oorspronkelijke kerkhofgrond. In Princenhage kwam het zo ver niet. In de tuin, terzijde van de pastorie, op grond die men dus al in bezit had en niet extra gekocht moest worden kwam de kerk te staan. Op 26 september kwamen gemeente en pastor voor het laatst bijeen in de rechter voorkamer van Dreef 6 voor de afscheidspraak n.a.v. het tekstwoord uit Johannes 14 : 31 'Staat op, laten wij van hier gaan'. In zijn inleiding op de prediking memoreerde ds. Van Pellecom de moeilijke achterliggende jaren voor gemeente en vaderland. Ook dat in de herderloze jaren na het vertrek van ds. Van Altena de predikant van Ginneken, ds. Hirschig had omgezien naar Princenhage.

Op 27 september werd de eerste dienst in de nieuwe kerk gehouden met als inwijdingspreektekst Lukas 19 : 46 'Mijn huis zal een bedehuis zijn'. Ook op die dag luidden de klokken van de St. Martinuskerk. De torens waren eigendom van de overheid. Ook de vlag wapperde van de toren. Namens koning en ministerie van Godsdienstzaken was als gevolmachtigde voor de zaken van de protestantse eredienst baron Repelaer van Driel aanwezig.

Hoe de voorganger van de huidige preekstoel er uit heeft gezien is niet bekend. Was het, naar de mode van die dagen, een ovaalronde kuip met ovaal rond klankbord, zoals bij voorbeeld in de hervormde kerk van Beesd? De kerk stond in verbinding, door middel van een gang, met de pastorie. Er moet ter begeleiding van de gemeentezang een goed klinkend kabinetorgel in de kerk hebben gestaan. Op het balkon links van de ingang, recht tegenover de preekstoel, die weer rechts van de ingang stond. De banken waren nauw met hoge smalle zitplanken en weinig knieruimte. Echte 'boete-', 'zondaars' banken. Of was ons voorgeslacht omstreeks 1819 kleiner van stuk, zodat men van de banken nog niet zo'n hinder ondervond? Door ds. Van Pellecom is ook een luidklokje aangeworven voor de dakruiter. Het klokje had ooit dienst gedaan in één der Bredase nonnenkloosters. In 1936 werd dit klokje ten afscheid geschonken bij het vertrek van ds. Th.J.W. Cieremans naar Terheyden. Daar laat het zich zondags en bij andere gelegenheden horen vanaf de Lodewijkkerk, die daar in 1809 tot stand kwam dus nog onder Lodewijk Napoleon; vandaar een zgn. Lodewijkkerk.

Op de gevelsteen links van de ingang staat te lezen (vertaald): 'Krachtens besluit van Willem de Eerste, allerdoorluchtigst koning der Nederlanden, is dit bouwwerk uit de middelen der openbare schatkist gebouwd'.

Op de gevelsteen rechts van de ingang: 'Ds. Jacobus van Pellecom, leraar in de Christelijke leer bij de Schiedammers, legde de grondsteen van dit gebouw op 22 maart 1819'.

DE JOHANNESKERK TOT OP HEDEN

Wat ds. August Chrétien Joseph van Maasdijk heeft bewogen om bij zijn vertrek uit Katwijk naar Princenhage er voor te zorgen dat de preekstoel van de Oude Andreaskerk te Katwijk aan Zee naar Princenhage kwam, weten we niet. De sluiting van de Oude kerk in Katwijk in 1880 na de ingebruikneming van de Nieuwe kerk aldaar met 1500 zitplaatsen zal daar een oorzaak van zijn geweest. De Oude kerk werd als pakhuis ingericht; het orgel verhuisde naar de Nieuwe kerk. Ds. Van Maasdijk stond twee perioden: van 1863 tot 1867 en van 1873 tot 1880 in Katwijk aan Zee. Kennelijk was hij aan deze fraaie kansel, waarop hij als kandidaat in 1863 intrede had gedaan, gehecht geraakt. Hij liet haar niet verweesd achter in Katwijk; met het doopbekken bracht hij haar mee en met de lezenaar voor de voorzangervoorlezer in Katwijk. Een tijdlang heeft deze lezenaar dienst gedaan in de aula van de protestantse begraafplaats Haagveld, maar is bij de kerkrestauratie- en uitbreiding in 1967 teruggekeerd. Overigens in Katwijk werd de Oude kerk opnieuw in gebruik genomen op 27 februari 1924 door groei van de Katwijkse gemeente. Er is in de jaren 1880-1920 nog eens sprake geweest van afbraak van de Oude kerk te Katwijk. O.a. kunstschilders kwamen hiertegen in het geweer vanwege de pittoreske ligging van de kerk in het strand- en dorpsbeeld. In 1924 kwam er een nieuwe kansel met lezenaar in de Oude kerk, niet meer tegen de zuidelijke muur maar in het koor.

In de zestiger jaren van de twintigste eeuw veranderde er zo het één en ander in en om de Princenhaagse kerk en in Breda. Door de stadsuitbreiding van Breda omsloten nieuwe stadswijken, zoals het Heuvelkwartier, Heilaar, Boeimeer en Tuinzigt, het oude dorp en verstedelijkten het landelijk aanzicht van Princenhage. Een proces dat voortgaat. Prinsenbeek, vroeger Beek bij Princenhage, Prinsenbeemden met het landgoed Burgst en zijn bewoners, nu Haagse Beemden, behoorden tot het grondgebied van de hervormde gemeente Princenhage. Al waren protestanten c.q. hervormden er zeldzaam. Thans groeiende wijkgemeenten met eigen pastorale organisaties, voorzien van kerkcentra die er mogen zijn. Kerkenraad, predikanten én gemeenteleden dienden

in de zestiger jaren alert en tijdig wakker te zijn op de overgangssituatie: de overgang van een kleine minderheidsgemeente, een 'welstandsgemeente' naar een stadsgemeente. Van de besloten kring van protestantse enkelingen met persoonlijke pastorale benadering en contacten naar een systematische opvang van de vele vaak uit Zeeland en de Randstad afkomstige bewoners van gevarieerde gradatie en kleur. Protestantisme: van nèt nog niet 'humanist' tot nèt nog niet 'oud-gereformeerd'. Die overschakeling verliep niet helemaal zonder moeite en spanning. In de zestiger jaren kwam voor Breda en Princenhage sanering en reorganisatie. Princenhage was inmiddels een wijkgemeente van hervormd Breda. De pastorie met de tuin werd verkocht. De predikantsplaatsen Princenhage en Breda-Zuid werden saamgevoegd tot een nieuwe predikantsplaats en wijkgemeente Johanneskerk. Wat het kerkgebouw betreft: er zijn serieuze plannen geweest voor nieuwbouw en sluiting van het bestaande kerkgebouw, sedert 1819 Dreef 5. Vanwege het kostenplaatje voor nieuwbouw en vanwege de bezuiniging is dit plan van tafel gehaald. De kerk uit 1819 werd vergroot en gerenoveerd onder leiding van Ir. De Wilde, architect en kerkenraadslid te Ginneken. Onder zijn leiding zijn ook de Grote kerk en de kerk van Ginneken gerestaureerd. Met dezelfde gele ijsselsteen werd in Princenhage de kerk vergroot met een ruime verhoogde absis als liturgisch centrum. Er werden twee korte 'zijbeukjes' toegevoegd zodat de kerk een kruisvorm kreeg en er werd een kerkehuis aangebouwd. De Katwijkse preekstoel bleef gelukkig behouden, dankzij dié kerkvoogden en kerkenraadsleden die er soms meer oog voor hadden dan anderen. De preekstoel kwam te staan links op de hoek van de absis. Midden in de absis de avondmaalstafel. Daarachter het forse kruis, gemaakt van eiken balken die vrijkwamen bij verbouwing van het Huis Zoutland. Zoutland was sedert 1907 kerkelijk bezit door een legatie van de Hattemse emeritus predikant ds. Jonkheer Willem Frederik Trip van Zoutland. Ook Zoutland werd bij de sanering verkocht, maar de eikenhouten balken keerden in de kerk als kruis terug. Boven het kruis staat in mozaïek 'Ere zij de Vader en de Zoon en de Heilige Geest'; de lof en de belijdenis van de Drie-enige God. De glazen kaarsenkroon ontsnapte gelukkig ook niet aan het waakzame en waarderende oog en hangt in het midden. Zes glazen elektrische kronen zijn een geschenk van de zondagschool Immanuel. De twee kronen in de zijbeukjes werden geschonken door de handwerkgroep Princenhage evenals de naamlijst van de Predikanten vanaf 1648 tot op heden. Vrouwelijke leden der gemeente knoopten het tapijt onder de avondmaalstafel met het visnetmotief, ontworpen door Ien Mendes-Smeets. De koperen verlichtingskroontjes in de absis waren in de negentiende eeuw een geschenk van het echtpaar (Vin)Cent van Gogh-Carventus. 'Cent', de oom van de zonne-

bloemschilder, was ook kerkvoogd en heeft het laatst gewoond in Huize Mertersem, Haagweg hoek Esserstraat. De 'gebodsborden' die voor de renovatie links en rechts naast de kansel hingen, hangen nu tegenover elkaar en geven in gouden letters (!) op blauwe ondergrond 'kernevangelië en apostolische vermaning' weer: 'Want also lief heeft God de wereld gehad dat Hij Zijn Eniggeboren Zoon heeft gegeven opdat een ieder die gelooft niet verloren ga, maar eeuwig leven hebbe' (Joh. 3 : 16). En de apostolische vermaning en belofte (op het linker bord) uit Paulus tweede brief aan de Corinthiërs (II Cor. 13 : 11, Statenvertaling): 'Voorts broeders zijt blijde, wordt volmaakt, zijt getroost, zijt eensgezind, leeft in vrede; en de God der liefde en des vredes zal met U zijn'. Deze borden waren, volgens wijlen ds.Coolsma, een geschenk van 'twee heren!' De liederenborden, vervaardigd door de houtsnijder Tijmen Top in het Groningse Kruisweg bij Leens, zijn een geschenk ook weer van de handwerkgroep, die ieder jaar ten bate van het kerkgebouw in het najaar haar verkoopzaterdag hield en houdt. De hardstenen doopvont in de absis in de 'klassieke' vorm, staande op de bodem, werd door het gemeentelid wijlen Jan Matthijsen aangeworven en door gemeentelid en diaken Cees Dekker, steenhouwer van beroep, gerenoveerd en geplaatst. Het koperen doopbekken, hangend aan de kansel onder het oog van de neerstrijkende in hout gesneden duif, én de stenen doopvont worden afwisselend gebruikt. De koperen Paaskandelaar, 'opgedoken' op de Grote markt in Breda, is volgens de marktkoopman afkomstig uit een kerk in Noord Frankrijk. En betaald uit de opbrengst van de toen maandelijks gehouden oud papier inzameling ten bate van de kerk. Bij de ingebruikneming van de kerk na de restauratie in 1967 werden uit het Bredase verjaardagsfonds de kerkbanken aangeboden ter vervanging van de hoge smalle banken, die 148 jaar met gaandeweg meer ongemak en 'penitentie' dienst hadden gedaan.

In 2002 en 2003 onderging de kerk een grondige onderhoudsbeurt. De dakruiter werd opgetild; dak en zolder schoongemaakt van 'duivenmest en duivennest'. Ramen en raamljsten werden vernieuwd. Interieur en exterieur werden in de oorspronkelijke en ook nieuwe kleuren geschilderd. Voor het een en ander werd een restauratiedag gehouden met orgelconcert, buffet in kerken- en glazen huis en gelegenheid om giften af te dragen en in te tekenen op een renteloze lening. Dat laatste niet zo vreemd, wanneer we denken aan de renteloze leningen in 1802 en 1819 van de familie Durieux en ds. Jacobus van Pellecom. Ter feestelijke afsluiting van de grote onderhoudsbeurt werd in december als een vorstelijk en welluidend geschenk, waaruit een sterk gegroeide liefde voor de Johanneskerk sprak, het kerkorgel geplaatst. Ter vervanging van het electronicum dat van 1967 tot 2003 de gemeentezang bege-

Orgelfront Johanneskerk.

Orgel te Princenhage met dispositie van de registers. Het orgel is een schenking en zal een romantische orgelklank met fraaie lyrische uitkomende stemmen krijgen. Adviseur voor de opdrachtgever is Martin Mans.

Het aanmaken van de diverse onderdelen zoals de windladen en houten pijpen startte in januari van 2003.

Pedaal, C-d¹

Subbas 16'

Hoofdwerk (I), C-f³

Presant 8'

Dwarsfluit 8' (disc. overblazend)

Octaaf 4'

Nasard 2 2/3'

Octaaf 2'

Terts 1 3/5'

Zwelwerk (II), C-f³

Holpijp 8'

Viola 8'

Viox Céleste 8'

Roerfluit 4'

Hobo 8'

Zwelwerk/Hoofdwerk

Hoofdwerk/Pedaal

Zwelwerk/Pedaal

Tremulant

Calcant

Zwelkastrede

Mechanische toets- en registertractuur

leidde. Het orgel, twaalfstems, met romantische zangerige registerkeuze, werd gebouwd in de werkplaats van de Gebroeders J.L. van der Heuvel te Dordrecht. De organisten Bart van Kammen en H. van Doorn verhuisden van vlakbij de kansel naar het orgelbalkon, 'in hoogheid gezeten'.

Tenslotte: de naam Johanneskerk kreeg de kerk op voorstel van ds. Coolsma. In de leuning van de kansel was al - in Katwijk - een arend afgebeeld. De arend, adelaar, is het symbool van de evangelist Johannes (ook de auteur van

het laatste bijbelboek de Openbaringen). De kansel draagt dus een duif en een arend.

De uit Breda afkomstige dichter en zoon van de Bredase Waalse predikant Perk, Jacques Perk dichtte als één van de zgn. Tachtigers omstreeks 1880: 'De duif zij zacht, maar de arend toon' zijn krachten.

De gal zij bitter, maar de honing zoet'.

Mogen wij daaraan vastknopen: De kracht van Gods Woord en de Troost van de Heilige geest?

DS. A.N. VAN PELLECOM

'STRAATNAAM ZONDER ADRESSEN
EN HUISNUMMERS'

Niemand woont er officieel in de ds. Van Pellecomstraat. Misschien een beetje begrijpelijk, want deze dominee uitte zich nogal antiklerikaal. In een leerrede, een preek uit 1829 waarschuwt hij tegen toenemende invloed van de jezuiten. Hij uitte - in geschrifte - ook zijn verontwaardiging over een eventueel medewerken van koning Willem I aan een concordaat met de paus, waarbij de katholieken in de Nederlanden meer ruimte kregen om hun kerkprovincie te besturen en te bedienen. Van Pellecom uitte zijn protest ook in een volkslied in 1841. Hij behoorde dus tot het soort van de zgn. domineedichters, van wie er vooral in de negentiende eeuw verscheidene met name zijn geweest. We komen die dominees dichters ook tegen in ons liedboek. Voor de inwijding van de kerk in 1819 dichtte de dominee de te zingen liederen op de bekende melodieën van ps. 118, ps. 68, ps. 25 en ps. 65. De aanwezigen in die dienst (het zullen er een goede honderd zijn geweest) kregen dus een 'liturgieblaadje' in handen? Bij de eerste steenlegging door zijn vader droeg de Princenhagse dominee een lang gedicht voor van negen 10-regelige verzen. Enkele regels daaruit:

't Is heden feest, de grondslag ligt,
dien twist noch nijd zal slopen.
Ons gaat, daar wrok en wrevel zwicht
Een nieuwe toekomst open.

Hij was een goed verzenmaker, maar meer in de trant van zijn tijd een stichtelijk rijmelaar dan een oorspronkelijk dichter. Aan zijn dichterschap wordt door recensenten en literaire critici van zijn dagen sterk getwijfeld (zacht gezegd).

Samengevat: hij was een ijverig man, hij vatte zaken aan, hij deed van zich horen bij vorst en vaderland. In de van hem bewaarde leerrede c.q. preek bij de inwijding van de kerk in 1819 kom je onder andere de kerngedachte tegen dat godsdienst, prediking en kerkdiensten dienen tot bevordering en groei van de deugd en voorbereiding op de eeuwigheid. De doop is vooral het brengen

Ds. Abraham van Pellecom, geb. te 't Woudt
(bij Delft) overleden te Boxtel 29 sept. 1849.

van de kinderen bij 'den Groten Kindervriend'. Na zijn studie in Harderwijk (de universiteit die in 1811 werd opgeheven) en Leiden werd ds. Van Pellecom predikant in Kortenhoef (1806-1809) en in Zuid-Beyerland (1809-1813). Zijn vrouw Johanna Geertruida Zegerius die hij huwde bij zijn intrede als kandidaat in Kortenhoef overleed in 1822 te Princenhage. Tussen 1830 en 1833 kregen pastorie en domineesgezin, waar inmiddels een tweede echtgenote intrede had gedaan, Elizabeth Wuyster, inkwartiering van militairen

tijdens de Belgische opstand, die leidde tot de afscheiding van het Koninkrijk België. Ook in Brabant, Limburg en het Land van Maas en Waal lagen de gevoelens en sympathieën meer aan de kant van de Belgen dan aan de kant van de noordelijke Nederlanden. Men voelde zich in het zuiden toch nog steeds achtergesteld, evenals de Belgen. Vanwege de onrust, geluiden van separatie, kwam er inkwartiering, een aantal maanden, van militairen in de pastorie van de oranjeklant en schrijver tegen de jezuiten en tegen te grote invloed van de paus in Nederland. Echter de kwartiermakers woonden de pastorie dusdanig uit, dat, nadat de minister had gelast dat de militairen de pastorie zouden ontruimen, dominee Van Pellecom vertrok naar Geertruidenberg, toen nog garnizoensstad met twee predikantsplaatsen. Dat de dominee niet onbemiddeld was en een gevoel van eigenwaarde bezat, daarvan getuigt, dat hij in 1839 (na emeritaat reeds in 1836) de heerlijkheid Kortenhoef kocht. Hij noemde zich daarna Van Pellecom van Kortenhoef, maar hij overleed in ... Brabant, in Boxtel op 29 september 1849, Michaëlsdag.

Opvallend is Van Pellecoms familiewapen. Het oude Christussymbool van de pelikaan, die volgens een mythe zijn jongen het bloed uit de borst laat pikken om hen in leven te houden. Zoals Christus Zijn bloed heeft gegeven in Zijn sterven aan het kruis voor de Zijnen. (Dit beeld berust echter op een misver-

stand: de pelikaan voedt zijn jongen uit de rode keelzak met de vissoep die hij op zijn lange thuisvlucht in keel en snavel bewaart en voorbereidt en opgeeft aan de jongen). Mogelijk hangt de naam Pellecom samen met een volkse verbastering van het woord pelikaan. Of is het een poëtische associatie van de domineedichter Van Pellecom geweest?

We mogen ons in de Johanneskerk ds. Van Pellecom herinneren - niet als dichter - maar als een man die een kleine gemeente - kwijnend en gefrustreerd - weer op de been heeft gezet. Hij heeft haar in zijn ijveren voor de totstandkoming van een kerkgebouw weer gezicht en zelfrespect gegeven.

DE DOMINEE EN 'ZIJN' PREEKSTOEL:

DS. AUGUSTE CHRÉTIEN JOSEPH VAN MAASDIJK

Was ds. Van Maasdijk zo gehecht aan 'zijn' Katwijkse kansel, omdat hij als kandidaat in 1863 daar in de oude Andreaskerk bevestigd was? Bevestigd door zijn vader ds. Henri van Maasdijk, predikant bij de Vlaamse Evangelische Gemeente aan de Place Ste. Catherine, de 'Kathelijneplaats' te Brussel? Zoals eerder opgemerkt werd de Oude kerk te Katwijk in 1880 gesloten en tot pakhuis bestemd, nadat de Nieuwe kerk aldaar met 1500 zitplaatsen gereed was gekomen. Tijdens de bouw van de Nieuwe kerk was ds. Van Maasdijk vertrokken naar Princenhage. 't Moet hem aan 't hart zijn gegaan, dat de kansel, waarop hij in twee periodes van 1863-1867 en van 1874-1880 had

gestaan, verweesd zou raken en gesloopt zou worden. Dank zij hem ... én ... ons hier in Princenhage is dat niet gebeurd. En zo kreeg de negentiende-eeuwse Johanneskerk een prachtige achttiende-eeuwse kansel in Louis Seizestijl.

Ds. Van Maasdijk werd in 1842 in Leuven geboren en groeide op in Brussel, waar zijn vader Henri van Maasdijk predikant was geworden en waar de gemeente tijdens diens ambtstijd uitgroeide van 15 tot 1500

Ds. August Chrétien Joseph van Maasdijk,
geb. 1842 te Leuven, overleden 26 nov. 1916
te Brussel.

Joh. III: 16.

Alzo lief heeft
God de wereld gehad
dat In Zyn
eeniggeborenen
gegeven heeft
opdat een iegelyk,
die in Hem geloof,
niet verdoevde, maar
het eeuwige leven
hebbe.

PSALM
42 VI 5-8
GEZANG
273 VI 5
PSALM
158 VI 1-4
188 VI

PSALM
42 VI 5-8
GEZANG
273 VI 5
PSALM
158 VI 1-4
GEZANG
20 VI 1-9

Broeders!
zyn blyde,
wordt volmaakt,
zyn getroost,
zyn eensgezind,
leest in vrede!
en de God der liefde
en des vredes
zal met u zyn.

◀ Op de vorige pagina's: De preekstoel in de Johanneskerk; situatie voor de verplaatsing t.g.v. de renovatie van de kerk in 1967.

leden. Henri van Maasdijk, geboren 31 oktober (!) 1807 in Herpt N.Br., was rector en deken in de R.K. kerk te Bilzen in Belgisch Limburg, het mijngebied van Genk. Door aanraking en bestudering van en met de Bijbel verliet hij, niet zonder twijfel en pijn, de R.K. kerk en na verdere studie in Genève kwam hij in de kleine huisgemeente te Brussel in een huis in de Frutiersstraat waar gemeenteleden en pastor a.h.w. samen woonden en kerkten: een 'evangelische commune'.

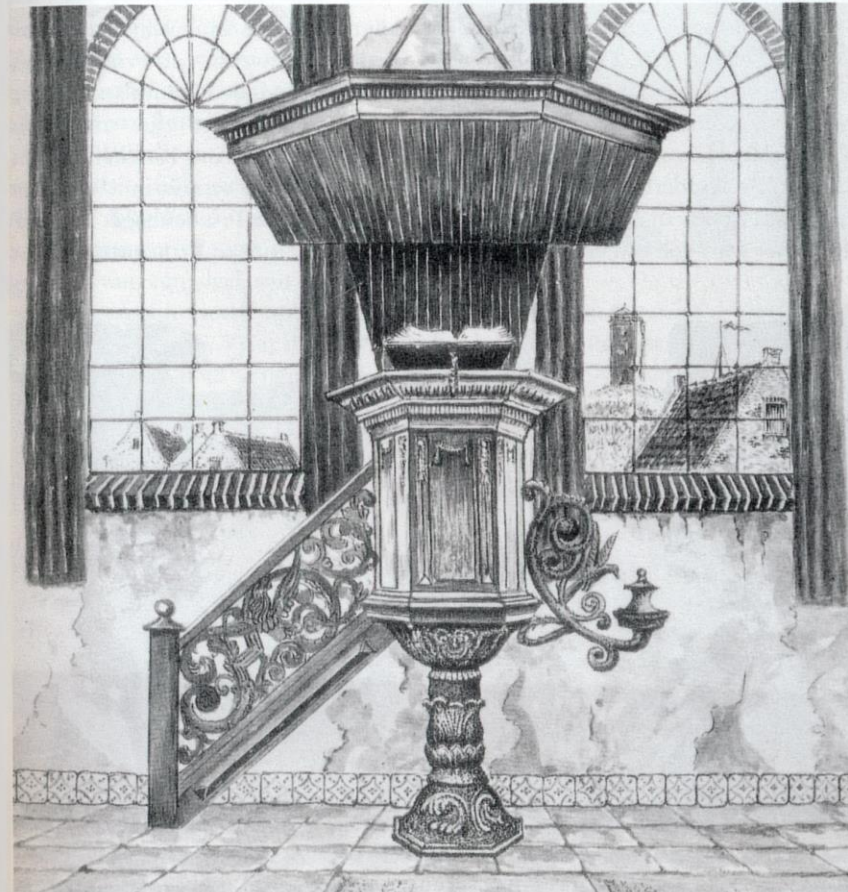
Zijn zoon die in Utrecht theologie studeerde en daar in 1865 tot doctor in de theologie promoveerde op het proefschrift getiteld 'De opkomst en ondergang van het protestantisme in België' vertelt in de gedachtenisrede bij het overlijden van zijn vader in 1873 diens levensgang. De geloofsbelijdenis van de Brusselse predikant was kernachtig: 'Christus alleen!'

In die Geest is de zoon opgegroeid en predikant geworden. Een kerstpreek uit 1877, gehouden te Haarlem (waar hij tussen de beide Katwijkse perioden stond), getuigt daar overduidelijk van: 'Vanwege Zijn welbehagen in u om Jezus' wil, hoort gij nog heden de grote zalige boodschap, het woord der verzoening. Indien gij dat woord verwerpt, dan - maar nee, wij willen nu niet dreigen, heden is het feest der Liefde'. Zending en evangelisatie hadden zijn hart. En: school en zondagschool! Ook dat had hij meegekregen uit Brussel waar in 1862 een christelijke school werd geopend, die na één jaar 170 leerlingen telde. 'Kleuterschool' en 'jongelingsvereniging' volgden. In Katwijk ijverde ds. Van Maasdijk voor het zendingswerk en het houden van bidstonden voor de zending. Gevraagd hoe lang de Princenhagse zondagschool bestond, zei iemand, ergens in de tachtiger jaren van de vorige eeuw, 'in ieder geval van voor 1895, al meer dan honderd jaar!' Het zou dus heel goed kunnen zijn, dat juist onder en door ds. Van Maasdijk tussen 1881 en 1895 het zondagschoolwerk in onze wijkgemeente is begonnen.

In 1895, op 1 april ging ds. Van Maasdijk, de enige doctor in de theologie die Princenhage heeft gehad, met emeritaat en ging in Brussel wonen, waar hij midden in oorlogstijd, tijdens Duitse bezetting van Brussel, overleed op 28 november 1916.

't Is aardig om te vermelden, dat ds. Van Maasdijk niet alleen een preekstoel liet verhuizen, maar ook een kerkorgel. Uit het Dominicanerklooster te Nijmegen, waarvan de kerk vergroot werd en waar een nieuw orgel moest

komen, wist hij voor de Oude kerk te Katwijk het orgel, gebouwd door Johan Holting in 1823, te verwerven. De preekstoel verhuisde naar Princenhage. Het orgel in 1880 naar de Nieuwe kerk, waar het als rugpositief, gerenoveerd, opnieuw van verguldsel voorzien, te zien en te horen is in het grote orgel, dat in 1982 geplaatst werd door orgelbouwer J.L. van der Heuvel te Dordrecht.

De preekstoel tot 1880 in de Oude kerk te Katwijk aan Zee; bevestigd aan de muur van de zuidelijke zijbeuk.

DS. JONKHEER WILLEM FREDERIK TRIP VAN ZOUDTLAND

In de consistoriekamer de 'gerfkamer' hangt in zwarte ovalen lijst zijn portret. Ds. Trip van Zoudtland is géén predikant geweest van Princenhage, maar hij woonde na zijn emeritaat in 1902 op zijn landgoed Zoudtland aan de Sprundelse Baan even buiten Princenhage, samen met zijn uit Frans Zwitserland afkomstige echtgenote Elise Françoise Victorine Panchaud. Hun huwelijk is kinderloos gebleven. Ds. stierf in 1906, zijn vrouw in 1915. Het landgoed lieten zij na aan de Hervormde gemeente te Princenhage. In 1907 werd het huis gelegateerd aan de Hervormde gemeente te Princenhage, 'met

Het Huis Zoudtlandt in zijn oorspronkelijke staat met rechts de aanbouw, die later werd afgebroken. Jhr. Trip van Zoudtland bewoonde het huis van 1902 tot 1906 en zijn echtgenote tot haar overlijden in 1915.

Beiden liggen begraven op het oude gedeelte van de prot. begraafplaats 'Het Haagveld'.

Ds. Jhr. Willem Frederik Trip van
Zoudtland geb. 9 mei 1829 te
s-Gravenhage, overleden 1906
te Princenhage.

heide, weide, akker, bos en opstallen'. De pachtopbrengst was voor de kerkenkas. Ds. Trip van Zoudtland was de zoon van luitenant-generaal Trip van Zoudtland, adjudant van koning Willem I in de Slag bij Waterloo in 1815. De dominee was een dikke vrij grote figuur met een dikgekuifd hoofd. De foto in de consistoriekamer is een vergroting van een deel van de foto,

waar hij en zijn vrouw op te zien zijn. Ook in Hattem, waar hij 44 jaar stond van 1853-1902 (na 5 jaar in Uitwijk in het land van Altena te hebben gestaan), stond hij bekend als vrijgevig. Hij stond aan de wieg van de vereniging voor christelijk onderwijs te Hattem. De armen konden bij het verlies van hun geit, de 'koe der armen', bij de dominee terecht voor een halve geit! De helft van het benodigde bedrag moesten ze zelf opbrengen. Voor de dienst duldde hij geen ambtsdragers in de consistoriekamer, maar maakte bij het binnenkomen in de kerk, op weg naar de kansel, via de dooptuin, een diepe buiging voor de kerkenraadsleden, in hun bank gezeten. Zijn preken moeten soms zulk een slaapverwekkende kracht hebben bezeten, dat één maal een Hattemse schipper, onder de preek hardop droomde en het in zijn droom met zijn vrouw aan de stok had, zodat de hele gemeente het die zondag hoorde. De dominee redde zichzelf en de hardop dromende schipper uiteindelijk door 'ter verpozing van de aandacht' de tussenzang op te geven en de schipper-dromer tot zichzelf en tot de orde van de dienst te brengen.

De voormalige Trip van Zoudtlandkazerne in Breda is naar zijn vader: de luitenant-generaal genoemd. Het kruis in de Johanneskerk is afkomstig van Zoudtland (na een verbouwing). En de oudere kerkenraadsleden herinneren zich de jaarlijkse ontmoetingen met hun gezinnen, in de nazomer ten huize van de latere bewoners van Zoudtland, die beiden successievelijk ambtsdrager waren van de wijkgemeente Jd Johanneskerk.

DOMINEESGEZIN IN OORLOGSTIJD

In 1938 deed ds. Herman Coolsma intrede in Princenhage. Na drie jaar in Zundert, zijn eerste gemeente, te hebben gestaan. Ds. Coolsma werd geboren op 8 oktober 1909 in Dubbeldam bij Dordrecht, waar zijn vader Constant Willem Coolsma toen predikant was. Van afkomst waren de Coolsma's noorderlingen. Vader C.W. Coolsma stond later in Groningen. Herman groeide daar op en studeerde theologie aan de universiteit aldaar en ontmoette er zijn vrouw Joos Miedendorp, ook Groningse. Hermans grootvader Sierk Coolsma, oorspronkelijk typograaf, afkomstig uit Dokkum, werd zendeling op West Java en vertaalde, zonder academische opleiding, de Bijbel in het Soendanees. Hermans broer Sierk werd predikant in Sittard in Limburg. Hermans zuster Dora trouwde met de predikant J.A. (Jan) van der Meiden, die ook in Brabant begon in Drimmelen. Hermans broer Constant, politiefunctaris in Groningen, werd in 1944 - door verraad in Delfzijl gearresteerd- samen met negentien andere medestanders als represaille door de Duitsers in Vught in Brabant gefusilleerd. Pas na de bevrijding van het Noorden vernamen diens vrouw en kind van zijn dood. De Coolsma's in Princenhage, bevrijd in oktober 1944, wisten al eerder van het verlies van hun broer en zwager.

Herman was imponerend lang en rijzig met een royale haarkroon. De grootste dominee van de kleinste gemeente! De kinderen van Joos en Herman werden, na Ineke die in Zundert geboren was, in de pastorie in Princenhage geboren: Jan Willem, Marianne en Chris. Herman Coolsma behoorde in het kerkelijk theologisch richtingsverkeer tot de zgn. Ethische richting. Een richting, waarin vooral de nadruk viel op het persoonlijk belijden en leven van het geloof, staande in de wereld, de maatschappij en de cultuur. Geloven omvat je geweten. En het is niet een zaak alleen van verstandelijk aannemen van christelijke dogma's en waarheden. Ethische dominees waren daarom ook veelal heel persoonlijk individualistisch in hun pastoraat.

Kerkelijke organisatie (en reorganisatie) en kerkenraadorganisatie hadden hun interesse niet zo zeer. Zo was het ook met Herman Coolsma, wat bleek in de oorlogs- en bezettingsjaren 1940-45. De onafhankelijke en onverzettelijke

Ds. H. Coolsma rechts en schrijver dezes voor de ingang van de Johanneskerk op 23-4-1984 na een gezamenlijke dienst in de H. Martinuskerk.

noorderling ving op en hielp verder naar veiliger oorden meer dan veertig onderduikers, waaronder het joodse echtpaar Mendes-van Gelder en hun zoon Ron. Soms tegelijk met een inkwartiering van Duitse officieren, omdat een van de kamers van Dreef 6 als 'Krankenrevier', verpleeg- en behandelkamer voor zieke Duitse militairen, was gevorderd! Dit alles met risico en mogelijke gevolgen voor het domineesgezin. De jaren 40-45 waren voor het gezin Coolsma de meest bewogen ambts- en pastoriejaren. Door de oorlogsschade aan dak en ramen deed bij regenweer ook het hemelwater intrede in de pastorie. Later, na de bevrijding heeft ds. Coolsma, als parttime gevangenispredikant in Breda, de 'drie van Breda' bezocht. Zijn interesse voor Duitse taal- en letterkunde (wanneer hij geen theologie had gestudeerd had hij Duitse taal- en letterkunde willen studeren) kwam hem bij die gevangenisbezoeken van pas.

De 'orde van de dienst', de vormgeving van de zondagse eredienst, zoals die tot op vandaag - met enige wijzigingen - in de Johanneskerk wordt gevolgd, gaat terug op de invoering ervan door ds. Coolsma. Ds. Coolsma was lid van de 'Liturgische Kring' in de Nederlandse Hervormde kerk. Als student in

Ds. Herman Coolsma, geb. 8 okt. 1909 te Dubbeldam, overleden 8 juli 1996 te Breda en mevr. Joos Coolsma-Miedendorp, geb. 17 sept. 1911 te Groningen.

Groningen volgde Herman egyptologische colleges bij professor dr. Gerardus van der Leeuw, voorman van de Liturgische Beweging. Zijn liturgische interesses gingen niet op kosten van de lengte en de inhoud van zijn preken. Volgens de één waren die wel eens lang en moeilijk. Volgens een andere nauwgezette hoorder en keurder waren ze zeer verzorgd naar vorm en inhoud. Mevrouw Coolsma, 'Joos', trok met haar gezin in het grote en meer dan 150 jaar oude huis op. Ze wandelde met haar kinderen door het dorp en door de grote tuin om de groente en het fruit te oogsten. Mevrouw Coolsma was meer dan 25 jaar leidster van de Hervormde Vrouwenvereniging, die haar wekelijkse ontmoetingen had in Villa Wilhelmina aan de Haagweg, toen bezit van de Hervormde gemeente. Ook de zondagschool werd daarin gehouden. Later moest deze villa bij de sanering, evenals de pastorie, verkocht worden. In de jaren '60 bij de uitbreiding der gemeente, de instroom van nieuwe gemeentelieden, vooral uit de Randstad, en bij de reorganisatie van Princenhage samen met Breda, financiële sanering, verkoop van onroerend goed, waaronder de pastorie, werd ds. Coolsma in 1967 beroepen te Breda-Centrum in de vacature van ds. C. van Voorthuizen en werd de Marcuskerk zijn ambtskerk. De Coolsma's verhuisden naar de Nieuwe Boschstraat 24. Op 8 juli 1996 overleed ds. Herman Coolsma in de leeftijd van 87 jaar. De oudere Princenhagenaren herinneren zich zijn vriendelijkheid en beminlijkheid. Echtgenote en kinderen Coolsma delen in deze herinnering.

HET KERKZEGEL VAN HERVORMD PRINCENHAGE

Het is het gebruik van parochies, kerken en kerkelijke gemeenten om een zegel 'een logo' te voeren. Bij voorbeeld als briefhoofd op kerkelijke correspondentie en poststukken. In kerkbijbels, gezangboeken en afbeeldingen. Het is meestal de kunst, de vindingrijkheid, om in het kerkzegel een verband te zien tussen plaatsnaam van de burgerlijke gemeente en een toepasselijke bijbeltekst. Ds. Coolsma vond, toen hij in 1938 naar Princenhage kwam, geen kerkzegel voorhanden en heeft er zelf één samengesteld, zinspelend op het wapen van het dorp Princenhage. Princenhage heette sedert de middeleeuwen Haghe. Die naam komt ook het eerst voor in de oorkonde waarbij de Abdis van Thorn in 1251 de kerk in 'die Haghe' sticht met pastoorsplaats, rechten en plichten. Vandaar in het zegel een gevlochten 'haag'. Daarbinnen staan drie bomen in volle schaduwgevende bladerdos. Het oude wapen van dorp en gemeente Haghe liet drie lindebomen zien. Een weg, lopende van Ettense Baan naar Leurse Baan, heet nog altijd Drielindendreef. De linde, die in de zomer heerlijk zoet geurt en haar vruchtsap laat vallen (ook op uw motorkap), was bij de Germanen en ook in latere eeuwen de boom van de liefde en de vruchtbaarheid. Onder de grote dorpslinde ontmoetten elkaar de jongens en de meisjes. Op een oudmiddeleeuwse liedmelodie 'Onder de groene linde' maakte Jan Pietersz. Sweelinck organist van de Oude kerk te Amsterdam zijn orgelvariaties voor de 'pantoffelparade' in die kerk; ook een ontmoetingsplaats voor jong volk. Waarom het wapen van Princenhage en dus het kerkzegel drie linden vertoont? Een zinspelend op de Drie-eenheid: Vader, Zoon en Heilige Geest?

In een band onder de haag staat te lezen 'In de schaduw des Almachtigen' naar het woord uit ps. 91: 1 Wie in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, vernacht in de schaduw des Almachtigen. Dus binnen de haag 'die Haghe' vernachten en schuilen wij in de schaduw van de Almachtige Allerhoogste: Vader, Zoon en Heilige Geest.

De haag heeft een ingangshek met daarin een zgn. Andreaskruis. Het wapen van de stad Breda vertoont drie Andreaskruisen. En de preekstoel van de

Johanneskerk is afkomstig uit de Katwijkse Andreaskerk. Alleen: ... ik weet niet of ds. Coolsma het Andreaskruis in de deur zo bedoeld heeft. Bij vergroting van de afbeelding wordt er in het lover van de drie bomen iets zichtbaar, wat op een appeltje lijkt. 'k Heb het ook wel eens oranje aangestipt gezien. Misschien een heel kleine verwijzing naar 'Prince', de prinsen van Oranje: Maurits, Frederik Hendrik en Willem II, onder wie de naam Princenhage in zwang kwam! Maar oranjebomen zijn geen linden: liefdesbomen. Ds. Coolsma liet het zegel keuren door instanties op het gebied van wapen- en zegelkunde. Ook door de kerkzegelkundige hervormde predikant, destijds van Zoetermeer, dr. J.J. Woldendorp die veel kerkzegels verzamelde, keurde en er advies voor gaf. Ds. Coolsma kreeg waardering voor zijn zegel.

Het Zegel van Hervormd Princenhage.

ARIE PIETER OOSTLANDER,

BIJNA ZESTIG JAREN ORGANIST

Achter in de kerk leest u op een koperen plaquette naast de uitgang: 'A.P. Oostlander was van 1936 tot 1995 organist van deze kerk'. Jammer van die voornaamafkorting tot de initialen A.P. want in de kerk worden wij bij onze volle voornaam genoemd: bij doop, bevestiging en bij het laatste afscheid. Arie Oostlander kwam, nog net geen zestien jaar (hij werd geboren 1 november 1920), op de orgelbank op het orgelbalkon, toen links in de kerk. Hij had zojuist - zoals hij zelf zei - zijn eerste lange pantalon gekregen. Ds. Th.J.W. Cieremans 'wierf' en 'stelde' Arie aan. Van 1936 tot 1995 is hij organist geweest. Zijn opleiding en inleiding tot het orgelspel kreeg hij van de heer Corstanje, toen organist te Ginneken. Arie zei wel eens: ik heb drie orgels versleten en vier predikanten. Achtereenvolgens: een harmonium, een klein Verwijs pijporgel en tenslotte - na de uitbreiding en restauratie van de Johanneskerk - een Heyligers electronicum. Waarbij het oude pijpenfront de geluidsboxen verborg. Overigens was het electronicum juist geen bezwaar voor deze elektronicus van 'nature en professie'. Hij onderhield en repareerde zijn instrument met liefde en gratis. De bescheiden organisten- vergoeding gaf hij meer dan eens weg voor een 'goed kerkelijk' doel. Gelukkig had hij die vergoeding niet nodig als directeur van het bedrijf, dat hoogspanningmasten en -netten installeerde en onderhield in het Nederlandse landschap en in het buitenland. Arie maakte meer dan eens 'installatiereizen' naar het buitenland: Marokko en de Filippijnen. Hij vond onder andere aardleidingapparatuur uit voor de hoogwerkers in de nabijheid van dodelijke hoogspanning. Arie had alleen een ambachtschoolopleiding genoten, maar hij 'had het' eenvoudig! Zo had dus een elektronisch begeleidingsinstrument zijn voorkeur. Een kostbaarder pijporgel bracht - vond Arie - ook hogere kosten mee voor - zeker in Arie's eerste organisten jaren - een kerkvoogdij, krap bij kas of met een oplopend tekort. Naast organist - altijd vanzelfsprekend in of buiten de kerkdiensten op zijn post - was Arie, samen met zijn echtgenote Celja van der Grift, actief in de 'zondagschool Immanuel'. De zondagschool bracht hen zelfs voor het leven bij elkaar. Zij trouwden in 1941 als een der laatste bruidsparen in het gemeente-

Arie Oostlander (1 nov. 1920-13 jan 1997) aan de speeltafel van het Heyligersorgel beneden bij de preekstoel.

huis van de gemeente Princenhage voor de annexatie door Breda in 1942. Zij kwamen te wonen in het zgn. leerlooiershuisje, later kosterwoning, naast de pastorie, op Dreef 7. Daar vonden op de zolder in die jaren joodse vrouwen en mannen en kinderen korter of langer schuilplaats. Later werd Arie Oostlander het Verzetsheldenkruis toegekend en werd zijn naam ingeschreven in het 'Gouden boek' te Jeruzalem. Naast zijn organistenschap was Arie ook ouderling (op een gegeven ogenblik zelfs de enige op zijn post geblevene) en hij kluste, indien nodig, met andere broeders in en aan het kerkgebouw. Hij dirigeerde in de tachtiger jaren van de twintigste eeuw enige tijd het toen nog bestaande kerkkoor van Princenhage en hij was de eerste dirigent van het in die zelfde jaren opgerichte Oecumenisch Gemengd Koor te Zundert. Het is aardig om te vermelden, dat de vader van Arie: Pieter Oostlander in de Protestantse kerk van Boxmeer - de geboorteplaats van Arie - zeventien jaar organist was. De zoon van Arie: Geurt is al weer dertig jaar organist in de Protestantse kerk van Zundert, de geboorteplaats van Geurts grootmoeder. Drie generaties Oostlander, organisten in Brabantse 'Welstandsgemeenten'. De laatste jaren van zijn leven en organistenschap waren moeilijk en eenzaam door het gemis van zijn Celya, een sterke stimulerende persoonlijkheid. Arie overleed in Den Haag op 13 januari 1997, in de nabijheid van dochter Cela en haar gezin. Het echtpaar Oostlander-van der Grift is begraven op het kerkhof van de Protestantse kerk van Zundert, rechts van de ingang van de kerk.

'TUSSEN TWEE DORPEN' KO STOUTJESDIJK

Zo typeert Ds. Stoutjesdijk in zijn gedichtenbundel zichzelf. Geboren in Oud-Vossemeer op 13 augustus 1914, zoon van een Zeeuwse vader en een Brabantse moeder uit Steenberg. In de ontmoeting met dominee Stoutjesdijk komen zijn jeugdijaren en -herinneringen en zijn hechte wortels in de Thoolse aarde ter sprake. En bij bezoeken aan Tholen wordt hij aangedaan en extra spraakzaam.

Ook in gedichten, in enkele bundeltjes uitgegeven bij uitgeverij 'De Ploeg' Utrecht, komt zijn gehechtheid aan Tholen, aan dorp, kerk en kerkgang van zijn vroege jaren naar boven. Daarom ook in dit boekje drie van zijn gedichten: 'Toga, Gerfkamer en Zondag'. Gerfkamer is een oude benaming voor consistorie-, kerkenraadskamer. Het woord garf zit er in. Garf: bij elkaar gegrabbed. Bijéén geraapt. De kerkenraad als een 'bijéén geraapt stel' in de 'gerfkamer'. In het gedicht 'Gerfkamer' wordt de sfeerbeleving van de dominee vóór de kerkdienst weergegeven. Het gedicht 'Zondag' is herinnering aan het kind en de zondagmorgensfeer. Thuis of in en bij de kerk? De hoge ramen kunnen de kerkraden zijn, waar het geheim: God, het Woord in taal en teken: prediking en sacrament, openbloeit. Ds. Jacobus Johannes Stoutjesdijk studeerde aan de protestantse faculteit te Montpellier, Frankrijk en tijdens de oorlogsjaren in Utrecht (na enige tijd aan de Vrije Universiteit te Amsterdam). Zijn beste studieherinneringen zijn die aan het 'mediterrane' klimaat en de vrije 'esprit' van het zuidfranse calvinistische protestantisme. Als ouderejaars kon Ko Stoutjesdijk (per motor) uit preken gaan in één van de bijna geheel protestantse dorpen in het gebied van de Cévennes. Een burgemeester - op zwarte klompjes - maakte hem duidelijk in zo'n dienst wat er wel en niet gezongen kon worden.

In 1940 moest hij door het uitbreken van de oorlog evacueren en zijn studie in Utrecht afmaken. Frans spreken en preken was en is voor hem geen probleem.

In juli 1944 werd hij, gehuwd met Wil Rijnhout, onderwijzeres, afkomstig uit Middelburg, predikant in Tuil in de Betuwe. Zijn eerste ambtsjaar, het laatste

Ds. J.J. Stoutjesdijk,
geb. 13 aug. 1914 te
Oud-Vossemeer.

oorlogsjaar, was er één van inbreuk, inval en dreiging van de kant van de bezetter. Na Zevenhuizen Z.H. van 1947 tot 1951, kwam ds. Stoutjesdijk naar Breda waar hij predikant werd van de Grote kerk, waar de drie plaatselijke predikanten om beurten voorgingen in de diensten. Na de samenvoeging van de wijkgemeenten Princenhage en Breda-Zuid en het vertrek van ds. Coolsma naar Breda-Centrum en wijkgemeente Breda-Oost werd ds. Stoutjesdijk predikant van de nieuwe wijkgemeente Johanneskerk totdat hij op 1 februari 1980 met emeritaat ging. Hij woont in Ulvenhout, waar Wil zijn vrouw overleed in 1998. Ko en Wil kregen twee zoons: Jeroen en Rogier.

Muzikaal is ds. Stoutjesdijk nog steeds bedreven en huiselijk bezig. Hij was in zijn jonge jaren organist van de kleine hervormde kerk in Nieuw-Vossemeer (het dorp van schrijver A.M. de Jong en de Merijntje Gijzen boeken). Voor zijn zondagse diensten stak hij de Eendracht over van Zeeland naar Brabant en weer terug naar huis. Die 'oversteek' en 'terugkeer' naar huis, naar Oud-Vossemeer, Tholen, Zeeland is gebleven.

Ko Stoutjesdijk heeft zijn kinder- en studentenherinneringen uitgegeven in twee bundels getiteld 'Een leven lang' en 't Begon met een koffer.

GELIEFDE TOGA

*Wij waren dikwijls samen,
wij worden samen oud;
we doen het niet meer zo;
Jij als decorum niet
en als symbool ben je
nooit goed geweest;
ik speelde altijd mee;
we horen bij elkaar;
we worden samen oud.*

*Je moet straks maar
decorum zijn,
als iedereen komt
voor de laatste groet.*

*Dek dan de dood,
die mijn verzet
zo vaak gewekt heeft toe,
tot er geen spoor
meer over blijft.*

*Laat toch de dag,
waarop wij leerden hopen,
opgaan over het niets.*

*

GERFKAMER

*De tijd staat stil
in dit voorvaderlijk vertrek
gewijde namen
tussen ramen
glas in lood
die uitzien op
het dromende plantsoen
en aan de blinde wand*

*het heilig land
oudhollands zijn
de tafel en de stoelen
hier hangt de geur
van het verleden
hier wordt
in Jezus' naam
gebeden
om taal en teken
te verstaan.*

*

ZONDAG

*Ik was een kind nog toen ik
kijkend naar de daken
voor 't eerst besepte dat
het licht hetzelfde was
als van de andere dagen
ik zag de mensen op het pad
ik zag de hoge ramen
en luisterde tot ik
door alle stemmen heen
die van mijn vader dacht te horen
en ik besepte dat
ook dit verbeelding was
maar de illusie is gebleven
er is nog altijd zondagslicht
achter de hoge ramen
bloeit het geheim
in taal en teken open
en wie het kent
wordt als een kind
hij hoort een stem
hij ziet een ander licht.*

WIE WAS (EN IS) DE JOHANNES VAN DE 'JOHANNESKERK'?

Het Prinsenhagse protestantse kerkgebouw heet naar Johannes. De naam werd voorgesteld door ds. Coolsma en werd door kerkenraad en gemeente aangenomen in 1967. Breda had toen al in 'Oost' de Markuskerk. Later zou in de Haagse Beemden de Lukaskerk volgen. Sedert enkele jaren is er in Breda-Noord, in de Steendorpstraat, de christelijk gereformeerde Mattheuskerk: de vroegere rooms-katholieke kerk 'De Menswording'. Deze werd nl. door de chr. geref. kerk overgenomen na de verkoop van het kerkgebouw in de Hortensiastraat in Breda-C. Zo zijn dus de vier evangelisten opgenomen in een kerknaam. Apostelen, martelaren, evangelisten, getuigen van hun geloof in Jezus Christus de Heer in hun leven en hun sterven, kregen van oudsher hun vaste gedenkdata in het kerkelijk jaar. Zo Johannes de evangelist (de auteur van het Johannesevangelie, de brieven van Johannes en de Openbaringen) op 27 december, de 'derde' kerstdag. Een dag na Stefanus, de diaken uit Handelingen 6, die op 26 december wordt herdacht en een dag voor de 'kinderen van Bethlehem' van Herodes' kindermoord te Bethlehem (uit Mattheus 2), die op 28 december worden herdacht als de 'Onnozele (onschuldige) kinderen' van Bethlehem.

Hieronder volgt het artikel over 'Johannes op Patmos' dat ik van dominee P. Masmeyer te Ginneken mocht overnemen voor dit boekje:

WIE WAS JOHANNES?

De Oosterse Kerk en de Westerse Kerk nemen een verschillend standpunt in. Voor de Oosters Orthodoxe Kerk is Johannes de evangelist (theoloog zeggen zij) de Johannes die Jezus bijzonder liefhad, die Zijn Moeder Maria bij zich in huis nam, vooraanstaand werd in de Christelijke gemeente te Jeruzalem, één en dezelfde als de Johannes die de 'openbaring' op Patmos ontving. De Westerse kerk houdt vast aan bronnen uit de Joods Christelijke traditie waarin sprake is van het martelaarschap en de dood van de zonen van Zebedeüs,

Ets van Albrecht Dürer (1498).

De Zoon des Mensen te midden van de zeven kandelaren. Openbaringen 1 : 16 'Hij (Jezus) had zeven sterren in Zijn rechterhand en uit Zijn mond kwam een tweesnijdend zwaard en Zijn aanzien was gelijk de zon schijnt in haar kracht'.

Jacobus en Johannes. Zelfs in het evangelie naar Markus (10 : 39-40) spreekt Jezus al over de marteldood van Jacobus en Johannes: 'De drinkbeker die ik drinken zal, zullen jullie ook drinken ...' Verder zijn er in het jaar 1930 (!) de zgn. Manichese psalmen

gevonden en in deze liederen uit de derde eeuw lezen we over martelaarschap en de dood van de twee zonen van Zebedeüs. 'Alle apostelen droegen hun lijdens: Petrus, de apostel die gekruisigd werd met het hoofd naar beneden - hoeveel martelingen verdroeg hij ... Andreas, de apostel - zij staken het huis waar hij was in brand, hij en zijn leerlingen - heil hun - zij werden gekruisigd. De twee zonen van Zebedeüs, zij werden gedwongen tot de beker (van het martelaarschap) ...'. Hieruit volgt voor de Westerse kerk het bewijs dat ook de discipel Johannes de marteldood is gestorven. De Johannes van Patmos zou dan een Oudste (Presbyter) van de gemeente zijn geweest van de generatie na Johannes de evangelist, de zoon van Zebedeüs. Een zekere Papias, bisschop van Hierapolis, stelt deze traditie omstreeks 130 op schrift (citaat Eusebius, Kerkgeschiedenis, 3 : 39 e.v.). Mijn commentaar? Moeten we zo nodig een scherpe keuze maken? Voor het één en voor het ander is veel te zeggen. Voor

Johannes op Patmos. Detail van een altaartrip-
 tiek van Memling: 'De mijstyeke bruiloft van
 Sint Catharina' in het Sint Janshospitaal te
 Brugge. 'Johannes - op Patmos - ziet het
 hemels troon gezicht met de 24 oudsten rond-
 om de troon van God en het Lam'
 Openbaringen 4.

mij is duidelijk dat de Johannes van
 Patmos geheel in de traditie staat van
 Johannes de evangelist: bijv. de wijze
 waarop in de Apocalyps vol liefde en
 zeer aanschouwelijk over de heilige stad
 wordt gesproken.

KINDEREN HEBT ELKAAR LIEF

... .. In de eerste eeuwen van onze jaartel-
 ling gaat Jeruzalem en het gehele Joodse
 land gebukt onder de Romeinse overheer-
 sing. Denk aan de val van Jeruzalem in het
 jaar 70 en de vernietiging van de tempel
 door Titus. Een reliëf op de boog van Titus
 te Rome toont hoe de Romeinen de kande-
 laar (Hebr. Menorah) en andere schatten uit
 de tempel van Jeruzalem meevoerden.
 Keizer Domitianus vervolgde de Joden zeer.

Na de dood van deze gruwelijke keizer in het jaar 96 heeft men Johannes bevrijd. Hij
 is naar Efeze gebracht, waar hij ooit leefde met Maria, de moeder van de Heer. Zij was
 ook te Efeze gestorven. Johannes leefde volgens de overlevering (legende?) nog tijdens de
 regering van keizer Trajanus (98-117). Diezelfde overlevering meldt dat Johannes zeer
 oud werd, al verzwakt en gebroken van Patmos kwam, niet meer kon lopen en zich in
 een draagstoel naar de samenkomst van de gemeente liet dragen steedsmaar zeggend:
KINDEREN HEBT ELKAAR LIEF ... ..

Ds. Pieter Masmeyer

MEER DAN HONDERD JAAR ZONDAGSCHOOL IN PRINCENHAGE

Reeds voor 1895 - dus in de jaren van ds. Van Maasdijk - was er sprake van
 een zondagschool in Princenhage. In de 'ontmoeting' en de 'herinnering'
 valt nog wel eens de naam van 'mijnheer Van Zalinge', die in 1994 zijn 40 jarig
 'zondagschoolleidersjubileum' vierde. De Princenhaagse zondagschool

Leiding en assistenten omstreeks 1966 voor de protestantse Prinses Beatrixschool aan de
 Heuvelstraat.

1ste van links Arie Oostlander, 3de v.l. Ad Bos, 5de v.l. Jan Peters, 6de v.l. Nico van Zalinge,
 7de v.l. drs. P.N. de Weert, 9de v.l. Anton Metz, 11de v.l. Anneke van Malsen, 12de v.l. mevr.
 De Weert-Velthuysen. 4de van rechts Hanneke Oostlander, 3de v.r. Ineke Jumelet, 2de v.r.
 Nelleke Oostlander, geheel rechts Cela Oostlander.

Zondagschool 'Immanuel' in het kerkenhuis 24 mei 1977. Rechts: dhr. Nico van Zalinge, in 't midden dhr. Fuegli en mevr. G. van Wirdum-van Ee, rechts achterste rij: Marja Schuller en Jolijn van Zalinge. Links (gehurkt) Megan van Berkel.

Ds. Martin G. Wagenvoorde (predikant 1993-heden) met zondagschoolkind, dat schriftlezing verzorgt op zondag 26 juni 1994 t.g.v. het 40 jarig zondagschool-jubiläum van Nico van Zalinge.

'Immanuel' groeide uit haar ruimten: in de Villa Wilhelmina aan de Haagweg, de fabriekskantine in de Oosterstraat en vond onderdak in de vijf lokalen van de Prinses Beatrixschool aan de Heuvelstraat. In de zestiger jaren was er een piek van meer dan 300 kinderen. Er werden vijf 'zondagschool kerstfeesten' gevierd in de toen nog niet gerenoveerde kerk. Kerstfeesten bij de kerstboom, geschonken door één der landeigenaren uit de kring der gemeente rond Breda. Met als traktatie: de sinaasappel, de chocomel en het 'boekje'. Na de doorstroom van de bevolkingsaanwas in en rond Princenhage vond en vindt de zondagschool c.q. kinderkerk c.q. kindernevendienst haar onderdak in een deel van de kerkdienst, in kerkenhuis en glazen huis in de Johanneskerk. En er is voor de tieners een jeugdkapel uit voortgekomen. Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst. Of: wie de Heer van de Toekomst kent, heeft weet van en uitzicht op de Toekomst.

Zondag 11 november 1990. Zondagschoolactie 'Duiven vliegen voor Estand' (voor oprichting zondagschoolwerk Estand). Assistent Margreet Garritsen-Akkerman laat de duiven los. Koster Harm van Wijk (l) en Nico van Zalinge (r) doen ze uitgeleide. Links en rechts in de deuropening Aleida Hoegen-Brondijk en Anneke Volders-van Malsen, assistenten.

DE LOF DER VROUW

SPREUKEN 31 : 9 EN 10

Aldus de laatste woorden van het boek van de Spreuken van Salomo in de Bijbel. We noemden dankbaar de Hervormde Vrouwen Vereniging o.l.v. mevrouw Coolsma en haar opvolgster mevr. P. den Hollander-Zonruiter en de

Bijbelgespreksgroep glazen huis 1992.

Achterste rij: v.l.n.r. zr. F. v. d. Berg (diacones, diaken, secr. H.V.D.), dhr. Gras (medewerker 'oud papieractie'), mevr. van Oosterom, mevr. Dicky van Wingerden-Boersma (scriba kerkenraad, medew. H.V.D.).

Middelste rij: v.l.n.r. mevr. M. de Vos (voorz. H.V.D.), mevr. Hagoort-Michaël, mevr. E. van Zalinge (ouderling en lid de Handwerkgroep), mevr. A. van Rijsbergen-Polak (lid H.V.D.), hr. J. van Rijsbergen (collectant kapel Diaconessenhuis).

Zittend: v.l.n.r. mevr. E. Gras-v.d. Duyn Schouten (lid H.V.D.), zr. Th. Schreuder (lid H.V.D.) en mevr. Ultee-Michaël.

vrouwen uit de gemeente die het 'Visnet' tapijt in de absis knoopten. We vergeten de handwerkgroep 'Princenhage' niet met als contactvrouw mevr. Maartje van Brink. Door een aantal jaren hebben zij voor de Johanneskerk en het kerkinterieur voor meer dan tienduizend euro aan handwerk vervaardigd en op hun verkoopzaterdagen begin november verkocht.

Kerkenraad Johanneskerk 1992.

Achterste rij: v.l.n.r. W.C. van Dis (ouderling kerkv.), A. Roobol (ouderling kerkv. en voorz. kerkenraad), A. Bode (diaken), Ad. Leeuwenbergh (ouderling kerkv.)

Middelste rij: mevr. C. Peters (ouderling), mevr. S. Oomen-Ponsen (diaken, medewerkster zondagschool), mevr. E. Bouwmans-Postma (jeugdouderling, leidster Kinderkerk en Jeugdkapel, H.V.D. ster en pastoraal werkster verzorg- en verpleeghuis Oranjehaev), mevr. K. v.d. Berg-de Ruiters (diaken, medewerkster kinderkerk), mevr. M. Sijaranamual (diaken).

Zittend: v.l.n.r. mevr. E. van Zalinge (ouderling), mevr. D. van Wingerden-Boersma (ouderling scriba), ds. F.J.T. van Boven (predikant 1980-1992), J.D. Harder (ouderling, bestuurslid Ver. van Vrijz. Herv.) en mevr. W. Frankfoorder-Boevé (diaken, voorz. kerkenraad, vice voorzitter Diaconale Werkgroep Breda - Wismar - Arad in Roemenië).

In 1951 kwam landelijk de H.V.D. (Hervormde Vrouwendienst) 'van de grond'. Zo ook in Princenhage. De H.V.D.sters deden bezoekwerk bij de seniorgemeenteleden en organiseerden voor dezen: de Kerst- en Paasontmoetingen in kerk en kerkenhuis. Ook in diensten, en ontmoetingen daarna, in het verpleeg- en verzorgingshuis 'Elizabeth' aan de Haagdijk.

Als bestuursleden en medewerksters, ook vaak tevens kerkenraadsleden, passe- ren ons met name: mevr. Knottnerus, mevr. W. Stoutjesdijk-Rijnhout, mevr. H. Klaassen-Hordijk, zr. Neeltje Schellingerhout, mevr. M. de Vos, mevr. D. van Wingerden-Boersma, zr. Frans van den Berg, mevr. M. de Munck-Roose, mevr. A. Wesselman-Mourik, mevr. Harkema-Rispens, mevr. v.d. Giessen, mevr. Pet-v.d.Vos, mevr. E. Gras-v.d. Duyn-Schouten, mevr. A. van Rijsbergen-Polak, mevr. P. den Hollander-Zonruiter, mevr. F. Klaasse-Bout, zr. Th. Schreuder, mevr. S. Colijn-Meertens, Mevr. Ellie Bouwmans-Postma, mevr C. den Haan, mevr. J. Wildeman en mevr. H. van Doorn als 'reserve'.

IN 'T GEVOLG VAN EEN KONING

'IN 'T GEVOLG VAN DE KONING'

Vanwege de koninklijke beschikking in 1817 kon de Johanneskerk tot stand komen. En een Schiedamse dominee, vader van de Princenhaagse dominee, hielp bij het aflossen van een 17 jaar oude schuld, die de kerkbouw nog in de weg stond.

In 't gevolg van koning Willem I en van de Schiedamse 'vader Jacob' hebben telkens weer vrouwen en mannen als goede rentmeesters en rentmeesteressen met de hun ten dienste staande middelen in dit leven, hart gehad voor kerk en gemeente in Princenhage. En tastbaar getoond. Hart hebben, liefde hebben is een zaak van echtheid en niet van hoeveelheid.

't Is goed en bemoedigend stil te staan, mensen en gezichten in herinnering te brengen van wie, in verleden en heden, hun hart lieten en laten spreken. We noemden ds. Van Maasdijk, die in 1880 een complete kansel met doopvont verwierf en we noemden de familie Trip van Zoudtland-Panchaud in het gevolg 'des konings'. In de zestiger jaren van de vorige eeuw kwam mr. Cornelis Overwater met echtgenote en zoon in de kerkelijke gemeente wonen. Hij werd kerkenraadslid en nam leiding in de financiële sanering van de gemeente en haar middelen en goederen. Vooral aan zijn doorzetten en bijdrage is de restauratie en uitbreiding van de kerk in 1967 te danken. Verder 't behoud vóór de kerk van de preekstoel en de glazen verlichtingskroon en aandeel in het onderhoud. Ook bij de groei en uitbreiding van de kerkelijke gemeente op het oude grondgebied van burgerlijk en kerkelijk Princenhage in Prinsenbeek en Haagse Beemden, liet hij zijn hart spreken en zijn goed rentmeesterschap blijken bij de totstandkoming van de kerkcentra 'Het

Koning Willem I.

Mr. Cornelis Overwater, geb. 3 april 1923 te Teteringen, overleden 23 febr. 1990 te Breda.

Kruispunt' in Prinsenbeek en de Lukaskerk in de Haagse Beemden.

Cees Overwater overleed op 23 februari 1990. Zijn echtgenote mevr. M.S. Overwater -de Boer was een aantal jaren kerkenraadslid.

In 1980 kwam het gezin van Willem Leeuwenburgh wonen aan de Oude Liesboslaan en vond de weg náár en haar kerkelijk onderdak ín de Johanneskerk. Toen het kerkenhuis uit de jaren zestig te klein bleek geworden, zette Willem Leeuwenburgh zich metterdaad in voor

de totstandkoming van een ruime en lichte 'serre' aan het kerkenhuis, waar zondagschool en jeugdkapel, bijbel- en gesprekskring en andere gelegenheidsontmoetingen kunnen plaatsvinden. Als kerkenraadsleden namen Willem en zijn zoon Ad aan kerkelijk beraad en beleid deel.

Arie Roobol, die met zijn echtgenote in 1990 kwam wonen in Princenhage, zette zich - samen met zijn echtgenote Dina Roobol-Begeer - en met anderen in voor de versterking van het predikantstraktement, een grondige renovatie van het kerkgebouw met als afsluiting daarvan de plaatsing van het kerkorgel, gebouwd in de werkplaats van de gebroeders van der Heuvel, orgelmakers in Dordrecht. Ook Arie Roobol werd kerkenraadslid en nam het voorzitterschap over van de diaken Mieke Frankfoorder-Boevé. Het is reden tot dankbaarheid en verwon-

Willem Leeuwenburgh, geb. 18 juli 1926 te Oud-Beijerland.

A. Roobol, voorzitter kerkenraad wijkgemeente Johanneskerk.

dering om namen te mogen noemen en gezichten te laten zien, om te ontdekken hoe mensen worden bewogen en aangezet om met wat hun is toevertrouwd te zorgen voor kerk en gemeente, voor haar onderdak en de voortgang van de prediking en het leven van de gemeente en dit moge voor ons állen gelden!

Aan ieder van ons wordt niet gevraagd naar de grotere of kleinere omvang van onze inzet en gave, maar naar de waarachtigheid van onze liefde. De liefde vergaat nimmermeer, is waardevast. Al wat gedaan wordt uit Liefde tot Jezus, dat houdt zijn Waarde en zal blijven bestaan.

EPILOOG

Wij zijn ds. E.J.Th. van Boven bijzonder veel dank verschuldigd dat hij het initiatief tot het schrijven van dit boekje heeft genomen.

Ds. Van Boven was als predikant verbonden aan de Johanneskerk van 10 augustus 1980 tot 26 april 1992 en is sindsdien met emeritaat.

Hij was geliefd bij de gemeente van de Johanneskerk. Zijn oprechte belangstelling voor iedereen die hij onderweg, thuis of in de kerk tegenkwam en zijn uitstekende geheugen voor namen, gezichten en feiten hebben daar zeker aan bijgedragen. Zelden werd er tevergeefs een beroep op zijn pastorale zorg gedaan. Huisbezoeken, thuis of in het ziekenhuis, werden veelvuldig afgelegd. Zijn open benadering bij zieken en gezonden, gelovig getuigend, opbeurend en troostend, is iets wat in onze herinnering is gebleven.

Ook zijn inzet voor de oecumene ter plaatse moet hier vermeld worden. De samenwerking met de Rooms-katholieke 'overburen' van de St. Martinusparochie werd onder zijn leiding iets wat niet meer weg te denken is. Zijn opstelling in deze is er altijd een geweest van elkaar de ruimte geven zonder werkelijk afbreuk te doen aan de eigen geloofsidentiteit.

Wij hopen dat u veel genoeg beleefd aan het lezen van dit boekje, dat hij, naar onze mening, zo consciëntieus en waarheidsgetrouw mogelijk geschreven heeft.

Mieke Frankfoorder-Boevé,
oud preses Johanneskerkgemeente te Princenhage

